

ТЕМА 2

Категоріальний апарат сучасної етики і його практичне значення

Література:

- *Андрос Є.І. Бівалентність людського ества та проблема метафізичного зла // Грані людського буття: Позитивні та негативні виміри антропо-культурного. К., 2010. С.6-86.*
- *Аріелі Ден. Чесно про (не)чесність. Львів, 2019. 288 с.*
- *Арендт Х. Банальність зла. Суд над Айхманом в Єрусалимі. К., 2013. 367 с.*
- *Бадью А. Етика. Нарис про розуміння зла К., 2016. 192 с.*
- *Бауман З., Донскіс Л. Моральна сліпота. Втрата чутливості у плинній сучасності К., 2014. 280 с.*
- *Лютий Т. Культура принад і спротиву. К.: Темпора, 2020. 576 с.*
- *Марценюк Т. Гендер для всіх. Виклик стереотипам. К.: Основи, 2017. 256 с.*
- *Основи професійної етики та естетичної культури: Навч. пос./ За заг. ред. Г.М.Петрової, Т.А. Кумеди. К.: КНТ, 2012. 192 с.*
- *Попович М. Філософія свободи. Х.: «Фоліо», 2018. 524 с.*
- *Северино Е. Сутність нігілізму. К.: Темпора, 2020. 688 с.*
- *Скейлз Енн. Фемінізм у праві: активізм, юридична практика та правова теорія. К., 2019. 215 с.*
- *Снайдер Т. Шлях до несвободи: Росія, Європа, Америка Львів, 2020. 392 с.*
- *Токарчик Р. Юридична етика: [монографія] : К., 2009. 355 с.*
- *Фюрст Марія, Тринкс Юрген. Філософія. К., 2018. 544 с.*

План лекції

- Добро і зло як вихідні категорії етики.
- Совість, відповідальність і моральний вибір.
- Свобода совісті і гендерна рівність як категорії сучасного публічного дискурсу.

Категорії (лат. *kategoria*) — найбільш загальні поняття етики, що розкривають суттєві сторони морального життя суспільства та закріплюють загальноцінне в ньому як необхідну міру людяності.

Категорії етики — складні духовні утворення, що синтезують знання про реальність морального життя суспільства та людства, з одного боку, і бажане та належне в ньому — з іншого.

Добро і зло – це категорії етики і поняття моральної свідомості, що в найбільш загальній формі демонструють розмежування морального й аморального, належного і такого, що піддається осуду, в мотивації діяльності і вчинках, моральних якостях і відношеннях людини, соціальних явищах.

Добро – те, що оцінюється позитивно, розглядається як важливе, значуще в житті людини і суспільства, що є умовою життя, розвитку, гармонії та досконалості. У сучасній етиці поняття добра розкривається в кількох взаємопов'язаних аспектах:

- як сукупність позитивних принципів та норм моралі;
- як моральна якість вчинку; як моральний мотив та моральна мета вчинку;
- як людські чесноти (відповідальність, чесність, порядність тощо).

Зло – те, що руйнує, пригнічує, принижує, знищує. Моральне зло суб'єктивне за природою, це зло, яке чиниться за безпосередньої участі внутрішнього світу людини, її свідомості та волі – за власним вибором.

ЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ПРОБЛЕМИ ДОБРА І ЗЛА:

- **натуралістичний** - виходить із природи людини, її задоволення і насолоди (гедонізм), щастя і нещастя (евдемонізм), прагнення користі й зиску (утилітаризм), ділового успіху (прагматизм);
- **суб'єктивістський** - інтерпретує добро і зло як акт вільного вибору (екзистенціалізм), вираження мовлення та емоцій (неопозитивізм);
- **метафізичний** - пов'язаний з пошуками безумовного зовнішнього джерела добра і зла, в ролі якого виступає космос, абстрактна ідея Блага, природа, вічні ідеї, Бог, апріорний моральний закон, абсолютний дух;
- **соціальний** - пояснює добро і зло особливостями суспільної практики, системою конвенцій. Добро і зло виступають як нормативно-оціночні поняття та явища.

Моральний вибір -
усвідомлене надання переваги
тому чи іншому варіанту
поведінки згідно з
особистісними чи суспільними
моральними установками.

Аспекти вибору

```
graph TD; A[Аспекти вибору] --> B[Вибір системи моральності і моральної позиції.]; A --> C[Вибір вчинку]; A --> D[Вибір мети і засобів її досягнення.]; A --> E[Вибір за себе і за іншого];
```

Вибір системи моральності і моральної позиції.

Вибір вчинку

Вибір мети і засобів її досягнення.

Вибір за себе і за іншого

- **Моральний вибір** – це акт моральної діяльності, який полягає у тому, що людина, виявляючи свою автономію, самовизначається у відношенні до системи цінностей і способів їх реалізації в лінії поведінки або окремих вчинках.
- **Моральний обов'язок** – це механізм, що включає моральну свідомість особистості безпосередньо до акту вибору вчинків.

Відповідальність – певним корелят категорії обов'язку, і може розглядатись як одна з його складових. Ця категорія відображає ставлення суспільства чи людини до виконання суб'єктом морального обов'язку.

Гідність – це категорія етики, що позначає особливе моральне відношення людини до самої себе і відношення до неї з боку суспільства, оточуючих, яке ґрунтується на визнанні **цінності людини як особистості.**

Гідність – категорія етики, що позначає особливе моральне відношення людини до самої себе і відношення до неї з боку суспільства, оточуючих, яке ґрунтується на визнанні цінності людини як особистості.

Поняття гідності особистості спирається на принцип рівності всіх людей у моральному відношенні, ґрунтується на рівному праві кожної людини на повагу, забороні принижувати її гідність, незалежно від того, до якої соціальної верстви вона належить.

Почуття власної гідності – це переживання власної цінності, своїх власних досягнень перед суспільством та утвердження їх, можливо, всупереч обставин.

Честь як категорія етики означає моральне ставлення людини до самої себе і ставлення до неї з боку суспільства, оточуючих, коли моральна цінність особистості пов'язується з моральними **заслугами людини, з її конкретним громадським станом, родом діяльності й моральними заслугами, що визнаються за нею** (честь офіцера, честь працівника поліції, честь вченого, лікаря, підприємця).

- ***Совість*** — одне з виражень самосвідомості людини; категорія етики, що виражає невід'ємний зв'язок моралі і людської особистості, характеризує здатність особистості здійснювати самоконтроль, самостійно формулювати для себе моральні обов'язки, вимагати від себе їхнього виконання і робити самооцінку здійснюваних вчинків.

Довіра – ставлення до іншої особи та до її дій, що ґрунтується на впевненості в її правоті, вірності, добросовісності, чесності.

Довіру найчастіше визначають як:

- надійність виконання зобов'язань;
- передбачуваність;
- точність, ефективність виконання обов'язків.

Легітимність (від лат. legitimus — згідно з законами, правомірний, законний) — результат процесу, в ході якого:

а) авторитет (влада, начальство) набуває визнання з боку підвладних, — коли йдеться про службову/ соціальну «вертикаль», або ж

б) усі учасники соціальних / публічних відносин визнають / виробляють загальні стандарти (мірила) цих відносин як символічного посередника, що забезпечує взаємне виконання зобов'язань, — коли йдеться про «горизонталь», як от: взаємодія поліції з населенням на засадах партнерства.

Легітимність — це переконаність людей у тому, що авторитет, який стоїть перед ними, несе вагомий моральний зміст.

Свобода совісті – це можливість і здатність людини робити світоглядне самовизначення, нести відповідальність за вчинки й думки згідно зі своєю совістю; складова духовної свободи.

Більш вузьке розуміння свободи совісті полягає у ствердженні незалежності людини щодо визначення свого ставлення до проблем світогляду та релігії зокрема.

Свобода совісті включає в себе вимоги:
віротерпимості, віросповідання, віровизнань (або конфесійної належності), церкви та релігійної діяльності.

Основні постулати принципу свободи совісті:

- 1) держава надає дозвіл на існування різноманітних релігій та віровчень, забороняючи водночас такі обряди і культи, що принижують людську гідність;
- 2) громадянам надано право сповідувати будь-яку релігію, входити чи виходити з релігійних громад, безперешкодно створювати нові релігійні течії чи конфесії на визначених умовах;
- 3) забороняється змушувати громадян до участі в релігійних актах, ритуалах чи обрядах;
- 4) громадянам надано рівні права в суспільстві незалежно від їхнього віросповідання;
- 5) права громадян на віросповідання захищаються державою від намагань обмеження їх з боку інших організацій;
- 6) держава гарантує рівні права перед законом усім релігійним конфесіям;
- 7) церква відокремлюється від держави, школа – від церкви.

Гендер (англ. gender — «стать», від лат. genus — «рід») — це «соціальна стать» людини, на відміну від біологічної (секс), така, що конструюється суспільством, підтримується соціальними інститутами система цінностей, норм і характеристик чоловічої й жіночої поведінки, стилю життя та способу мислення, ролей та стосунків жінок і чоловіків, набутих ними як особистостями у процесі соціалізації, що насамперед визначається соціальним, політичним, економічним і культурним контекстами буття й фіксує уявлення про жінку та чоловіка залежно від їх статі.

Гендер - комплекс культурних і соціальних характеристик, що охоплює всі сфери діяльності людини.

(Глосарій Гендерного інформаційно-аналітичного центру «Крона»)

Поняття «гендер» має **множинний** і **ситуативний** характер. Уявлення про те, що означає бути жінкою чи чоловіком, змінюється залежно від **історичного** і **соціально-культурного контексту**.

Гендер неоднаково осмислюється й трактується на різноманітних етапах розвитку гендерної теорії, котрі як змінюють один одного, так і функціонують паралельно.

Гендер є одним з базових вимірів соціальної структури суспільства і засобам соціальної стратифікації, що впливає на соціальне становище чоловіків і жінок, на доступ до ресурсів, на їх життєві стратегії і практики.

Вперше термін **гендер** вжив сексолог Джон Мані (John Money) у 1955 році у Британському журналі із медичної сексології (British Journal of Medical Sexology) для опису стереотипів соціальних ролей.

Коли говорять про гендер, то також мають на увазі такі поняття як маскулінність і фемінність (соціальні уявлення про те, що означає бути чоловіком або жінкою), які відображають гендерну ідентичність.

Зокрема, ***маскулінність*** у традиційній (патріархальній) парадигмі пов'язується із силою, владою, мужністю, витривалістю, аргесією, неемоційністю, орієнтацією на успіх.

Натомість ***фемінність*** – протилежні до маскулінності риси: емоційність, чуйність, слабкість, залежність тощо.

Гендерна рівність – рівний правовий статус жінок і чоловіків та рівні можливості для його реалізації, що дозволяє особам обох статей брати рівну участь у всіх сферах життєдіяльності суспільства.

Гендерна рівність як принцип полягає в тому, щоб вивчити й усунути всі соціальні бар'єри, що заважають людині проявитися як особистості, а також створити рівні соціальні можливості для реалізації особистості жінок та чоловіків в усіх сферах життєдіяльності залежно від особистого вибору людини.

Поняття «гендерна рівність» розглядається як дієвий інструмент у забезпеченні стабільного розвитку суспільства, а також потенційної відкритості суспільства до нових знань, технічних інновацій.